

Motion 1980/81: 1546

av Hans Lindblad m. fl.
om lördagsstängda systembutiker

Alkoholfrågan är vårt lands största sociala problem. Alkoholen orsakar 18 dödsfall om dagen, genom sjukdomar, olyckor och våldsbrott. 400 fosterskador per år beror på alkoholkonsumtion. Sverige har i dag omkring 300 000 alkoholskadade. Genom den dramatiska ökningen av ungdomens alkoholkonsumtion under 1960- och 1970-talen noteras nu ett starkt ökat antal gravt alkoholskadade i åldrarna mellan 20 och 30 år. Fortsätter utvecklingen på detta sätt kommer landet att kunna få uppåt en miljon alkoholskadade. Detta är inget mindre än en social katastrof.

Medvetenheten om problemets allvar har ökat påtagligt på senare tid. Under 1980 noterades stark uppslutning kring aktioner som ställde upp bakom grundtanken i riksdagens alkoholpolitiska beslut 1977, i vilket slogs fast att den alltför höga alkoholkonsumtionen måste nedbringas: Folkresningen mot alkohol, ungdomsaktionen mot alkohol och kampanjen "stoppa langningen". Läkare, samhällsforskare och många andra pladerade långt mer än tidigare för samma sak. Den viktigaste förutsättningen för att minska alkoholskadorna är att få ned alkoholkonsumtionen. Lyckas inte detta, blir problemet helt omöjligt att hantera – det går nämligen inte att med vård eller andra insatser klara ett så gigantiskt alkoholproblem som det vi får därest inte totalkonsumtionen kan minskas.

Med stor tillfredsställelse kan vi konstatera att alkoholkonsumtionen minskade under 1980. Flera orsaker torde ha samverkat för att nå detta resultat. Den faktiska utvecklingen av alkoholförbrukningen under 1980 är en framgång för den målsättning som riksdagen slog fast 1977. Höjd alkoholbeskattning, de nämnda tre kampanjerna och en ökad medvetenhet över huvud taget hos människor om alkoholens stora risker för hälsa och samhälle har samverkat.

Det är angeläget att statsmakterna genom konkreta åtgärder visar att man ger ett konsekvent och successivt ökat stöd åt strävandena att minska alkoholkonsumtionen. Beslutet att ta bort mellanölet från butikerna visade med stor tydlighet att statsmakterna återgått till den redan i början av seklet proklamerade principen att berusningsdrycker inte skall säljas på samma sätt som ofarliga varor. Kampanjen mot langning syftar till att kraftigt reducera den för ungdomen förödande hantering som består i att enskilda personer medvetet eller av tanklöshet söker omintetgöra det sociala syftet med 20-årsgränsen vid alkoholinköp. Riksdagens beslut i fråga om begränsning av representation med alkohol har rimligen stor

betydelse, inte minst genom att visa att det finns överensstämmelse mellan faktiskt handlande och det fastställda målet att minska totalkonsumtionen av alkohol.

Det är utomordentligt glädjande att insikten om betydelsen av en minskad alkoholkonsumtion vunnit starkt ökad utbredning. Upplysning, ökad beskattning och restriktioner bildar en treklöver av åtgärder, där de tre delarna kompletterar och förstärker varandra. Om alla tre tillåts verka åt samma håll är det stora utsikter att kunna fortsätta att minska totalkonsumtionen.

Vi finner det viktigt att fortsätta det framgångsrika arbetet genom att – vid sidan av fortsatt stöd till upplysningsverksamhet och ett fortsatt aktivt utnyttjande av alkoholbeskattningen i konsumtionsdämpande syfte – i en nära framtid införa lördagsstängning vid systembolagen.

En sådan åtgärd skulle i sig ha stor positiv betydelse för att ytterligare minska alkoholkonsumtionen. Men den skulle också verka utöver den direkta effekten – genom att åtgärden också vore ett vittnesbörd om att statsmakterna fortsätter att ta aktiva beslut i syfte att fullfölja politiken från 1977. Därmed blir reformen också ett ytterligare stöd åt alla krafter som verkar inom opinionsbildning i syfte att minska alkoholskadorna.

Redan den direkta effekten att i sig sänka alkoholkonsumtionen kan antas bli betydande. I Finland, där lördagsstängning tillämpats under sommarmånaderna, är resultatet mycket uppmuntrande. Man har där enbart goda erfarenheter av att hålla systembutikerna stängda på lördagar. Det traditionella veckoslutsupandet har minskat. Gatubilden är en helt annan, lugnare och prydligare. Polisen har färre fyllerister att ta hand om. En talesman för det finländska Alko säger att resultatet är utmärkt, trots att mellanölet som fortfarande säljs fritt på kaféer och i vanliga finländska affärer, är med i statistiken. Han tror att i Sverige, där man inte längre har mellanöl, skulle en motsvarande åtgärd ha ännu större effekt.

Skatteutskottet uttalade i ljöl med anledning av riksdagsmotioner att frågan om lördagsstängning borde övervägas av samordningsorganet för alkoholfrågor (SAMO). Detta är nu gjort, och SAMO rekommenderar försöksverksamhet med lördagsstängning (Ds S 1980: 10). Systembolagets personal och Handelstjänstemannaförbundet har uppvaktat om lördagsstängning. Socialstyrelsen har förordat försök med lördagsstängning. Nykterhetsorganisationer har uttalat sig mycket klart för beslut om lördagsstängning.

SAMO redovisar de mycket positiva finländska erfarenheterna. Första finländska försöket gjordes i Åbo 1977. Året därpå hölls alla Alko-butiker i Finland stängda på lördagarna under fyra månader. 1979 och 1980 utökades detta till fem månader (maj–september).

Totalkonsumtionen synes ha minskat 2–3 % genom lördagsstängningen. Det mest påtagliga resultatet är dock en kraftig minskning av antalet omhändertaganden för fyllerier. Antalet omhändertaganden på lördagar minskade med en tredjedel.

Några belägg för att lördagsstängningen lett till ökad användning av surrogat eller illegal alkohol finns inte. Några polismyndigheter hade dock intrycket att langningen ökat, men denna ökning var inte så stor att den enligt polisens uppfattning uppvägs fördelarna med lördagsstängningen.

Lördagsstängningen minskar totalkonsumtionen, och en särskilt stor del av minskningen gäller missbrukarna. En svensk kommentator (Svante Nycander) beskrev det så här: "Man har här funnit en restriktion som rätt litet berör de skötsamma, eftersom det ingår i skötsamheten att kunna beräkna behovet ett par dar i förväg, medan den jämförelsevis hårt drabbar missbrukarna med irrationella inköpsvanor." Därav följer att åtgärden borde bejaka, dels av alla som verkar för sänkt totalkonsumtion, dels också av de grupper som ännu inte förstått värdet av att minska totalkonsumtionen men som i stället talar om att minska "missbruket". Det är självfallet av stort värde att vi här har möjlighet att åstadkomma en reform som rimligen borde kunna få större uppslutning än flertalet andra åtgärder inom alkoholpolitiken.

En opinionsundersökning i Finland visade att långt fler hade en positiv inställning till lördagsstängningen än de som var negativa. Bara 7% av männen och 2% av kvinnorna ansåg att åtgärden hade negativa effekter för dem själva. Två svenska opinionsundersökningar har också visat att fler är positiva än negativa till en reform: detta trots att de lyckade erfarenheter i Finland knappast torde vara allmän kända i Sverige.

Vi finner det vara av stor betydelse att riksdagen redan 1981 fattar beslut om lördagsstängning av systembolagets butiker, detta dels för att ytterligare minska totalkonsumtionen, dels för att genom åtgärden visa att statsmakterna tar ytterligare initiativ i linje med riksdagens alkoholpolitiska beslut 1977. Det värdefulla upplysnings- och opinionsbildningsarbetet i många organisationer underlättas kraftigt genom att statsmakterna fortsätter att visa att de tar alkoholfrågorna på allvar. Riksdagens handlingar på området förbättrar därmed klimatet i vilket opinionsbildningen skall ske.

Med hänvisning till ovanstående hemställs

att riksdagen beslutar uttala sig för lördagsstängning av systembolagsbutikerna.

Stockholm i januari 1981

HANS LINDBLAD (fp)

ROLF SELLGREN (fp)

BERTIL HANSSON (fp)

BÖRJE STENSSON (fp)

ESSE PETERSSON (fp)

EIVOR NILSSON (c)

ELVER JONSSON (fp)

KARL ERIK ERIKSSON (fp)

TORE NILSSON (m)

MARGARETA ANDRÉN (fp)

TORSTEN BENGTSON (c)

STINA ELIASSON (c)

KARL-ERIC NORRBY (c)